

Sprawa C-229/20

Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Sądem

Data wpływu:

29 maja 2020 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Sofijski rajonen syd (Bułgaria)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

29 maja 2020 r.

Powód:

P

Pozwana:

„K” EOOD

Przedmiot postępowania głównego

Umowa o kredyt konsumencki, w której nie określono jasno ogólnych kosztów kredytu – Proporcjonalność sankcji przewidzianej w takich wypadkach w prawie krajowym (nieważność umowy), przy uwzględnieniu przepisów dyrektywy 2008/48/WE – Zawarte odrębne porozumienie o świadczenie usług dodatkowych, bezpośrednio związanych z umowami o kredyt konsumencki oraz możliwością zmiany i odroczenia rat w ramach umowy – Wynikająca z dyrektywy 93/13/EWG ewentualna nieuczciwość warunku dotyczącego zapłaty za ten pakiet usług – Jakże powinny być owe usługi dodatkowe, aby można było je uznać za część głównego przedmiotu umowy – Czy koszty wynikające z takich usług dodatkowych należy uznać za część „całkowitego kosztu kredytu”, na podstawie którego określa się rzeczywistą roczną stopę oprocentowania zgodnie z dyrektywą 2008/48/WE?

Przedmiot i podstawy prawne odesłania prejudycjalnego

Wykładnia, na podstawie art. 267 TFUE, dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE oraz dyrektywy Rady 93/13/EWG w związku z podnoszoną nieważnością umowy o kredyt konsumencki, przy uwzględnieniu nieuczciwych lub nieważnych warunków zawartych w odrębnym porozumieniu o świadczenie usług dodatkowych w związku z udzielonym kredytem.

Pytania prejudycjalne

1. Czy art. 3 lit. g) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG należy interpretować w ten sposób, że koszty usług dodatkowych uzgodnionych w związku z umową o kredyt konsumencki – takie jak opłaty za możliwość odroczenia i obniżenia rat – stanowią część rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w ramach kredytu?
2. Czy art. 10 ust. 2 lit. g) dyrektywy 2008/48/WE należy interpretować w ten sposób, że nieprawidłowe wskazanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w umowie o kredyt zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem (kredytobiorcą) należy uznać za brak wskazania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w umowie o kredyt, a sąd krajowy powinien wyciągnąć konsekwencje przewidziane w prawie krajowym na wypadek niewskazania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w umowie o kredyt konsumencki?
3. Czy art. 22 ust. 4 dyrektywy 2008/48/WE należy interpretować w ten sposób, że przewidziana w prawie krajowym sankcja nieważności umowy o kredyt konsumencki, w ramach której zwrotowi podlega jedynie wypłacona kwota główna, jest proporcjonalna w wypadkach, w których umowa o kredyt konsumencki nie zawiera dokładnego wskazania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania?
4. Czy art. 4 ust. 1 i 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że przewidzianą w dodatkowym porozumieniu do umowy o kredyt konsumencki – zawartym odrębnie i dodatkowo w stosunku do umowy głównej – opłatę za pakiet usług dodatkowych należy uznać za część głównego przedmiotu umowy i, odpowiednio, w odniesieniu do niej nie ma zastosowania ocena dotycząca nieuczciwości?
5. Niezależnie od odpowiedzi na pytanie trzecie, czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG w związku z pkt 1 lit. o) załącznika do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że warunek zawarty w umowie o usługi dodatkowe związane z kredytem konsumenckim – w której przewidziano abstrakcyjną możliwość odraczania i rozkładania płatności przez konsumenta, za co powinien on uiścić opłatę, nawet jeśli nie skorzysta z takiej możliwości – jest nieuczciwy?

Przepisy prawa Unii, na które się powołano, oraz wskazane orzecznictwo

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, a w szczególności art. 3 lit. g); art. 4 ust. 1 i 2, art. 10 ust. 2 lit. g); art. 23.

Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, a w szczególności art. 3 ust. 1; art. 4 ust. 1; art. 5; pkt 1 lit. o) załącznika do dyrektywy.

Wyrok EOS KSI Slovensko s.r.o., ECLI: EU:C:2018:745, C-448/17.

Wyrok Home Credit Slovakia a.s., ECLI:EU:C:2016:842, C-42/15.

Przywołane przepisy prawa krajowego

Zakon za zadylženija i dogovorite (ustawa o zobowiązaniach i umowach), a w szczególności art. 26, 34 i 55.

Zakon za potrebitelskija kredit (ustawa o kredycie konsumenckim), a w szczególności art. 10a, 11, 19, 21–24, 33 i § 1 przepisów uzupełniających do tej ustawy.

Zakon za zashtita na potrebitelite (ustawa o ochronie konsumentów, a w szczególności art. 146–148).

Zwięzłe przedstawienie okoliczności faktycznych i postępowania

- 1 W dniu 13 kwietnia 2017 r. P, mający miejsce zamieszkania w Sofii (Bułgaria), i parabankowa instytucja finansowa „K” OOD, z siedzibą także w Sofii, zawarli umowę o kredyt konsumencki. Na podstawie tej umowy powodowi wypłacono kwotę pieniężną w wysokości 3000 BGN (około 1500 EUR) na okres 24 miesięcy. Kredyt jest oprocentowany na 41,17% rocznie, a rzeczywista roczna stopa oprocentowania wynosi 49,89%. Uzgodniono, że kredyt zostanie zwrócony w 24 równych miesięcznych ratach. Przewidziano, że dzienne oprocentowanie wynosi 0,11%. W ten sposób ogólne zobowiązanie z tytułu kredytu wynosi 4451,04 BGN (około 2225 EUR). W umowie o kredyt powód zgodził się na ogólne warunki pozwanej.
- 2 Wraz z umową o kredyt zawarto również odrębne porozumienie o usługi dodatkowe. Przewidziano w nim, że powód może korzystać z pakietu pięciu rodzajów usług dodatkowych: „1. Priorytetowe rozpatrzenie wniosku o kredyt konsumencki i jego wypłata; 2. Możliwość odroczenia określonej liczby rat; 3. Możliwość obniżenia określonej liczby rat; 4. Możliwość zmiany daty płatności; 5. Uproszczona procedura otrzymania dodatkowych środków pieniężnych”.

- 3 Cena tego pakietu usług dodatkowych wynosi 3601,44 BGN (około 1800 EUR), podzielone na raty z datą płatności jednakową z datą płatności rat kredytu. W ten sposób całkowita kwota do zwrotu w ramach głównej umowy o kredyt oraz pakietu dotyczącego usług dodatkowych wynosi 8052, 48 BGN (około 4026 EUR).
- 4 Z wybranych usług można korzystać wyłącznie w określonych sytuacjach zgodnie z ogólnymi warunkami pozwanej. Itak, na przykład możliwość odroczenia określonej liczby rat powinna być związana z określoną przyczyną taką jak utrata pracy lub choroba, a możliwe jest odroczenie maksymalnie 4 rat; obniżenie wysokości rat jest dopuszczalne również maksymalnie w odniesieniu do 4 rat w ramach umowy. W odniesieniu do każdego odrębnego korzystania ze wskazanych usług podpisuje się dodatkowe porozumienie na piśmie.
- 5 Zgodnie z porozumieniem dotyczącym usług dodatkowych nie stanowi ono warunku zawarcia umowy o kredyt konsumencki lub udzielenia tego kredytu na proponowanych warunkach. Wyraźnie wskazano, że klient zawiera wskazane porozumienie z własnej woli, rozumie jego treść, a poprzez swój podpis – wyraża zgodę na wszystkie jego warunki.
- 6 Przewidziano, że pozwana świadczy usługi dodatkowe wyłącznie opcjonalnie, a powinien za nie zapłacić kredytobiorca – niezależnie od tego, czy z nich skorzystano. Wynagrodzenie za usługi jest wymagalne natychmiast, lecz przy prawidłowych płatnościach z tytułu kredytu jest ono rozkładane wraz z ratami miesięcznymi.
- 7 Powód skorzystał dwukrotnie z dodatkowych usług w ramach pakietu. Po raz pierwszy zażądał odroczenia 2 miesięcznych rat w ramach umowy. W związku z tym podpisano aneks do umowy o kredyt, na mocy którego odroczone zapłatę rat z datą płatności w sierpniu i wrześniu 2017 r. Na mocy drugiego aneksu odroczone zapłatę również siódmej raty kredytu, zgodnie z planem spłat.
- 8 Powód wniósł pozew do sądu odsyłającego, podnosząc, że ze względu na to, iż liczne warunki umowy o kredyt konsumencki są niezgodne z wiążącymi przepisami ustawy lub nieuczciwe, umowa ta jest nieważna.

Zasadnicze argumenty stron w postępowaniu głównym

- 9 Zasadniczą tezę powoda w postępowaniu sądowym jest to, że ze względu na istnienie licznych warunków w umowie, które są niezgodne z wiążącymi przepisami ustawy lub nieuczciwe, umowa jest nieważna. Z tego względu pozwanej nie przysługuje prawo do otrzymania od powoda żadnego wynagrodzenia na podstawie umowy. Powód zażądał zwrotu wpłaconych kwot (zgodnie z regułą określoną w art. 34 Zakon za zadyłženija i dogoworite, zgodnie z którą kwota wpłacona w wykonaniu nieważnej umowy podlega zwrotowi, i zgodnie z regułą określoną w art. 23 Zakon za potrebitelskija kredit, zgodnie z którą jeśli umowa o kredyt konsumencki okaże się nieważna, konsument

powinien zwrócić wyłącznie otrzymaną kwotę bez opłat i odsetek). Powód żąda, by pozwana zapłaciła mu kwotę nadpłaconą bez podstawy prawnej – ze względu na nieważność umowy.

- 10 Powód podkreślił okoliczność, że zgodnie z ogólnymi warunkami wierzyciela w wypadku opóźnienia w płatności przekraczającego 30 dni umowa kredytu podlega automatycznemu rozwiązaniu. Pomimo tego warunku przewidziano także, że przy tym „rozwiązaniu” kredytobiorca powinien zapłacić wszystkie raty w ramach umowy w pełnej wysokości. Z tego względu powód twierdzi, że w wypadku popadnięcia w kłopoty finansowe, nie mógłby on zgodnie z warunkami umowy zwolnić się ze szczególnie uciążliwego obowiązku zapłaty za pakiet usług dodatkowych – co stanowi jedną z podstaw dla przyjęcia, że umowa kredytu jest nieważna.
- 11 Powód podnosi również argumenty dotyczące nieuczciwości warunków odnoszących się do zapłaty za pakiet usług dodatkowych, wskazując, że jest zobowiązany do zapłaty za „usługę”, z której w istocie może w ogóle nie skorzystać. Podkreśla okoliczność, iż w istocie możliwość rozłożenia rat w ramach kredytu i ich obniżenia nie jest automatyczna nawet w wypadku zakupu pakietu usług dodatkowych, lecz wymaga się zgody wierzyciela na każde korzystanie z nich. Z tej przyczyny powód twierdzi, że płaci za usługi, z których nie korzysta, i stanowi to typowy nieuczciwy warunek, wskazany w pkt 1 lit. o) załącznika do dyrektywy 93/13/EWG.
- 12 Zgodnie z przedstawioną w sprawie opinią biegłego z zakresu księgowości, jeśli rzeczywistą roczną stopę oprocentowania w ramach kredytu oblicza się wyłącznie na podstawie zobowiązań określonych w głównej umowie o kredyt, oprocentowanie to wynosi 49,89%. Jeśli jednak cena pakietu usług dodatkowych zostanie uwzględniona dla celów obliczenia rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania, stopa ta wzrasta do 216,05%.
- 13 W tym względzie powód podkreśla, że w dacie zawarcia umowy o kredyt ustawa zakazywała rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w ramach umowy o kredyt przekraczającej pięciokrotną wysokość odsetek ustawowych, która wynosiła 10% rocznie w okresie wypłaty kredytu – innymi słowy maksymalna rzeczywista roczna stopa oprocentowania mogła wynosić 50% rocznie. Artykuł 19 ust. 5 Zakon za potrebitelskija kredit przewiduje, że warunki umowy skutkujące przekroczeniem tego progu należy uznać za nieważne. Poza tym zgodnie z art. 21 ust. 1 wskazanej ustawy nieważny jest również każdy warunek zawarty w umowie o kredyt konsumencki mający za cel lub skutkujący obejściem wymogów określonych w tej ustawie. Dodatkowo, zgodnie z Zakon za potrebitelskija kredit (art. 22 w związku z art. 11 ust. 1 pkt 10 tej ustawy) umowa o kredyt konsumencki, w której nie wskazano rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania, jest nieważna – i w ramach takiej umowy konsument powinien zwrócić wyłącznie otrzymaną kwotę, bez odsetek i kosztów.

Zwięzłe przedstawienie względów uzasadniających skierowanie odesłania prejudycjalnego

- 14 W pierwszej kolejności sąd odsyłający dąży do rozstrzygnięcia kwestii, czy niedokładne wskazanie wysokości rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w umowie o kredyt konsumencki należy zrównać z brakiem wskazania takiego oprocentowania. Sąd ten jest skłonny przyjąć takie rozstrzygnięcie, mając na względzie wymóg, by warunki umowy zawartej z konsumentem zostały określone jasno i by wszelka nieprecyzyjność umowy była interpretowana na niekorzyść przedsiębiorcy (art. 147 Zakon za zashitita na potrebitelite w związku z art. 24 Zakon za potrebitelskija kredit). Wskazane przepisy mają na celu transpozycję do prawa krajowego art. 5 dyrektywy 1993/13/EWG.
- 15 W wyroku *EOS KSI Slovensko s.r.o.* (C-448/17) Trybunał orzekł, że niejasny sposób sformułowania warunków dotyczących wysokości rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania nie odpowiada wymogowi określzonemu w art. 4 ust. 2 dyrektywy regulującej nieuczciwe warunki, a zatem sąd rozpatrujący sprawę nie powinien stosować takich warunków. W niniejszej sprawie powstaje pytanie, czy zasada ta powinna mieć zastosowanie przy umyślnym niedokładnym opisie wysokości rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania, wprowadzonym przez przedsiębiorcę w celu obejścia określonego w prawie krajowym zakazu nadmiernego podwyższania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania.
- 16 W drugiej kolejności sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy koszty takie jak koszty pakietu usług dodatkowych w niniejszej sprawie powinny zostać objęte formułą obliczenia rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w ramach umowy o kredyt konsumencki. Określenie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania stanowi przedmiot pełnej harmonizacji na mocy art. 3 lit. g) dyrektywy 2008/48/WE i ze względu na to Trybunał powinien wyjaśnić, czy przy obliczeniu rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania należy również uwzględnić opłaty za usługi dodatkowe uzgodnione w danym wypadku między stronami.
- 17 W związku z powyższym niniejszy skład orzekający jest zdania, że formuła określania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w ramach kredytu powinna być maksymalnie przewidywalna. W tym względzie określone, związane z kredytem, płatności, w tym również związane z jego spłatą, należy zawsze uważać za koszty w ramach umowy o kredyt. Okoliczność, że dana umowa o kredyt może zostać zawarta na bardziej elastycznych lub „rygorystycznych” warunkach, nie powinna wprowadzać konsumenta w błąd w odniesieniu do ceny zapewnionej mu dodatkowej elastyczności. Konsument znalazłby się w lepszej sytuacji przy przyjmowaniu decyzji o wyborze danego produktu kredytowego, gdyby opłaty dotyczące odroczenia i zmiany płatności, które są należne nawet w braku wykonania tych praw, zostały objęte rzeczywistą roczną stopą oprocentowania. W przeciwnym wypadku konsument musiałby przeprowadzać skomplikowane operacje matematyczne, aby ocenić ryzyko związane z ewentualną koniecznością rozłożenia płatności lub podwyższenia wysokości zobowiązania. Z tego względu sąd odsyłający uważa, że koszty dotyczące

odraczania i sposobu spłaty kredytu powinny zostać objęte metodologią określania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania.

- 18 W trzeciej kolejności znaczenie dla sądu odsyłającego ma pytanie, czy wskazane usługi dodatkowe stanowią „wiążący warunek otrzymania kredytu” i czy „udzielenie kredytu jest następstwem zastosowania” tych usług dodatkowych. Przy udzielaniu odpowiedzi na to pytanie Trybunał powinien mieć na uwadze, że w niniejszej sprawie nie jest sporne, że na rozpatrywane usługi dodatkowe konsument udzielił dobrowolnie zgody przy zawarciu umowy o kredyt – w sprawie nie podniesiono zarzutów dotyczących wprowadzenia powoda w błąd odnośnie do istoty zawartej przez niego umowy. Nie wskazano również, że pozwana nie udzieliłaby zgody na wypłatę kredytu, gdyby nie zapłacono za te usługi dodatkowe. Należy jednak mieć na względzie, że za te usługi dodatkowe należy zapłacić już przy zawarciu umowy, lecz może się również zdarzyć, że nie zostaną one wykorzystane. Należy również uwzględnić to, że rozpatrywane usługi są związane w całości ze sposobem spłaty kredytu, a nie z otrzymaniem jakichś innych towarów lub dóbr od powoda – odmiennych od już przyznanej kwoty pieniężnej. Zdaniem sądu odsyłającego nie bez znaczenia jest również fakt, że usługi są świadczone po zawarciu dodatkowych porozumień na piśmie oraz że istnieje szereg warunków dotyczących korzystania z tych usług.
- 19 W dalszej kolejności należy dokonać oceny, czy w niniejszym wypadku prawo krajowe przewiduje odpowiednią sankcję za niejasne wskazanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w umowie o kredyt konsumencki. Zgodnie z wyrokiem *Home Credit Slovakia a.s.* (C-42/15, pkt 4) przepisy krajowe przewidujące nieważność umowy o kredyt konsumencki ze względu na minimalne niedokładności w jej treści mogą stanowić nieproporcjonalną sankcję w rozumieniu art. 23 dyrektywy 2008/48/WE. W niniejszym wypadku należy rozpatrzyć, czy niedokładne wskazanie oprocentowania w umowie o kredyt powinno skutkować zakończeniem obowiązywania umowy i zwolnieniem konsumenta z zobowiązania do zapłaty odsetek i opłat wskazanych w tej umowie.
- 20 Sąd odsyłający jest zdania, że przy istnieniu jasnej formuły dotyczącej określania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania wierzyciel łatwo może uniknąć ryzyka sankcji związanej z utratą odsetek i dochodu z umowy. Równocześnie niedokładne wskazanie oprocentowania może wprowadzić konsumenta w błąd i ustanowić przewagę konkurencyjną w stosunku do produktów innych uczestników na rynku. Z tego względu sąd odsyłający przyjął, że nieprawidłowe wskazanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania przez wierzycieli może być sankcjonowane w bardziej rygorystyczny sposób przez prawo.
- 21 Wreszcie powstaje pytanie, czy warunki dotyczące zapłaty za pakiet usług dodatkowych przez powoda są dla niego wiążące. Z jednej strony jest to kwestia regulowana prawem krajowym, które ogranicza maksymalną wysokość oprocentowania w ramach kredytu, zgodnie z art. 19 Zakon za potrebitelskija kredit. Z drugiej jednak strony jest to również kwestia regulowana prawem Unii w zakresie, w jakim zapłata za usługi dodatkowe może być oparta na

zastosowaniu nieuczciwych warunków określonych w umowie zawartej z konsumentem.

- 22 W związku z wymogiem określonym w art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG, zgodnie z którym ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy określenia głównego przedmiotu umowy, sąd odsyłający powziął wątpliwości, czy przy uwzględnieniu okoliczności, że pakiet usług dodatkowych został uzgodniony w odrębnym porozumieniu, można uznać go za „główny przedmiot” umowy powiązanej z umową o kredyt, czy też za dodatkowy warunek w ramach umowy o kredyt. To ostatnie można podnieść przy uwzględnieniu związku istniejącego między dwoma umowami oraz okoliczności, że opłata za usługi dodatkowe w istocie nie jest uregulowana w porozumieniu dotyczącym tych usług, lecz w samej umowie o kredyt konsumencki.
- 23 Sąd odsyłający jest skłonny przyjąć, że gdy akty Unii regulują umowy dotyczące świadczenia usług powiązanych z umową o kredyt, takie usługi nie powinny być związane ze sposobem udzielenia lub spłaty kredytu. Zdaniem sądu odsyłającego takie uregulowania są raczej przewidziane w odniesieniu do innych, dodatkowych w stosunku do wypłaty kwoty pieniężnej, usług – na przykład płatności elektronicznych, dostępu do usługi społeczeństwa informacyjnego i innych podobnych. Właśnie z tego względu uzasadniona wydaje się również teza powoda, że nie chodzi o usługi dodatkowe. Poza tym nie należy zapominać, że wierzyciele wypłacają kwoty pieniężne w celu zapewnienia sobie przewidywalnego zysku w równomiernych odstępach czasu, a odroczenie i rozłożenie płatności stwarza ryzyko dla wierzyciela. Z tego względu możliwość takich ulg finansowych może stanowić przedmiot wynagrodzenia.
- 24 Zdaniem sądu odsyłającego należy udzielić odpowiedzi przeczącej na pytanie, czy takie koszty usług dodatkowych należy zawsze uznać za oparte na nieuczciwych warunkach. Oznaczałoby to jednak, że przy zapłacie dodatkowej opłaty za takie usługi konsument powinien prawie automatycznie mieć możliwość skorzystania z takich usług.